

Repertoriul jurisprudenței

CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL
MANUEL CAMPOS SÁNCHEZ-BORDONA
prezentate la 30 aprilie 2019¹

Cauza C-128/18

**Dumitru-Tudor Dorobanțu
cu participarea
Generalstaatsanwaltschaft Hamburg**

[cerere de decizie preliminară formulată de Hanseatisches Oberlandesgericht Hamburg (Tribunalul Regional Superior Hanseatic din Hamburg, Germania)]

„Trimitere preliminară – Spațiul de libertate, securitate și justiție – Cooperare polițienească și judiciară în materie penală – Mandat european de arestare – Decizia-cadru 2002/584/JAI – Articolul 1 alineatul (3) – Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene – Articolul 4 – Interzicerea tratamentelor inumane sau degradante – Obligația autorităților judiciare de executare de a examina condițiile de detenție din statul membru emitent – Întinderea examinării – Criterii”

I. Introducere

1. Prezenta trimitere preliminară se înscrie în cadrul examinării, de către autoritatea judiciară germană, a legalității predării domnului Dumitru-Tudor Dorobanțu autorității judiciare române, care a emis, în temeiul Deciziei-cadru 2002/584/JAI², un mandat european de arestare. Într-o primă etapă, acest mandat european de arestare a fost emis în vederea efectuării urmăririi penale, apoi, într-o a doua etapă, în vederea executării unei pedepse privative de libertate.

2. Pe linia Hotărârii din 5 aprilie 2016, Aranyosi și Căldăraru³, și a Hotărârii din 25 iulie 2018, Generalstaatsanwaltschaft (Condițiile de detenție în Ungaria)⁴, această trimitere participă la definirea garanțiilor care trebuie instituite pentru a asigura respectarea drepturilor fundamentale ale persoanei predate în cadrul unui mandat european de arestare într-o situație în care sistemul penitenciar al statului membru emitent este afectat de o deficiență sistemică sau generalizată.

3. În special, această trimitere invită Curtea să precizeze intensitatea controlului care trebuie efectuat de autoritatea judiciară de executare pentru a evalua riscul real de a fi supusă unui tratament inuman sau degradant la care ar fi expusă persoana vizată ca urmare a condițiilor de detenție din statul membru emitent, precum și diferiții factori și criterii pe care aceasta trebuie să îi ia în considerare în vederea acestei aprecieri.

¹ Limba originală: franceza.

² Decizia-cadru a Consiliului din 13 iunie 2002 privind mandatul european de arestare și procedurile de predare între statele membre (JO 2002, L 190, p. 1, Ediție specială, 19/vol. 6, p. 3), astfel cum a fost modificată prin Decizia-cadru 2009/299/JAI a Consiliului din 26 februarie 2009 (JO 2009, L 81, p. 24) (denumită în continuare „Decizia-cadru 2002/584”).

³ C-404/15 și C-659/15 PPU, denumită în continuare „Hotărârea Aranyosi și Căldăraru”, EU:C:2016:198.

⁴ C-220/18 PPU, denumită în continuare „Hotărârea Generalstaatsanwaltschaft”, EU:C:2018:589.

II. Cadrul juridic

A. Dreptul Uniunii

1. Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene

4. Articolul 4 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene⁵, intitulat „Interzicerea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante”, prevede:

„Nimeni nu poate fi supus torturii și nici pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante.”

5. Explicațiile cu privire la cartă⁶ precizează că „[d]reptul prevăzut la articolul 4 [din cartă] corespunde dreptului garantat la articolul 3 din [Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale⁷], a cărui formulare este identică [...] În conformitate cu articolul 52 alineatul (3) din cartă, acest articol are același înțeles și același domeniu de aplicare ca și articolul din CEDO”⁸.

2. Decizia-cadru 2002/584

6. Mandatul european de arestare instituit prin Decizia-cadru 2002/584 a fost conceput pentru a substitui mecanismul clasic de extrădare, care implică o decizie a puterii executive, cu un instrument de cooperare între autoritățile judiciare naționale bazat pe principiile recunoașterii reciproce a hotărârilor judecătorești și a deciziilor judiciare, precum și încrederii reciproce între statele membre⁹.

7. Această decizie-cadru instituie astfel un nou sistem simplificat și mai eficient de predare a persoanelor condamnate sau bănuite că au încălcat legea penală¹⁰, limitând motivele de neexecutare și stabilind termenele de adoptare a deciziilor referitoare la mandatul european de arestare¹¹.

8. Considerentele (12) și (13) ale Deciziei-cadru 2002/584 au următorul cuprins:

„(12) Prezenta decizie-cadru respectă drepturile fundamentale și principiile recunoscute în articolul 6 [TUE] și reflectate în cartă [...], în special în capitolul VI [...]

(13) Nimeni nu ar trebui să fie îndepărtat, expulzat sau extrădat către un stat în care există un risc serios de a fi supus pedepsei cu moartea, torturii sau altor pedepse ori tratamente inumane sau degradante.”

9. Articolul 1 din această decizie-cadru, intitulat „Definiția mandatului european de arestare și obligația de executare a acestuia”, prevede:

„(1) Mandatul european de arestare este o decizie judiciară emisă de un stat membru în vederea arestării și a predării de către un alt stat membru a unei persoane căutate, pentru efectuarea urmăririi penale sau în scopul executării unei pedepse sau a unei măsuri de siguranță privative de libertate.

5 Denumită în continuare „carta”.

6 JO 2007, C 303, p. 17.

7 Semnată la Roma la 4 noiembrie 1950, denumită în continuare „CEDO”.

8 A se vedea explicația cu privire la articolul 4.

9 Articolul 82 alineatul (1) primul paragraf TFUE, precum și considerentele (5), (6), (10) și (11) ale Deciziei-cadru 2002/584.

10 A se vedea Hotărârea din 29 ianuarie 2013, Radu (C-396/11, EU:C:2013:39, punctul 34), și Hotărârea din 26 februarie 2013, Melloni (C-399/11, EU:C:2013:107, punctul 37).

11 A se vedea Hotărârea din 30 mai 2013, F (C-168/13 PPU, EU:C:2013:358, punctele 57 și 58).

(2) Statele membre execută orice mandat european de arestare, pe baza principiului recunoașterii reciproce și în conformitate cu dispozițiile prezentei decizii-cadru.

(3) Prezenta decizie-cadru nu poate avea ca efect modificarea obligației de respectare a drepturilor fundamentale și a principiilor juridice fundamentale, astfel cum sunt acestea consacrate de articolul 6 [TUE].”

B. Dreptul german

10. Articolele 78-83k din Gesetz über die internationale Rechtshilfe in Strafsachen (Legea privind asistența judiciară internațională în materie penală)¹² din 23 decembrie 1982, astfel cum a fost modificată prin Gesetz zur Umsetzung des Rahmenbeschlusses über den Europäischen Haftbefehl und die Übergabeverfahren zwischen den Mitgliedstaaten der Europäischen Union (Legea de transpunere a Deciziei-cadru privind mandatul european de arestare și procedurile de predare între statele membre)¹³ din 20 iulie 2006, au transpus în ordinea juridică germană Decizia-cadru 2002/584.

11. În temeiul articolului 29 alineatul (1) din IRG, care, potrivit articolului 78 alineatul (1) din IRG este aplicabil mandatului european de arestare, Oberlandesgericht (Tribunalul Regional Superior, Germania) statuează, la cererea Staatsanwaltschaft (Ministerul Public, Germania), asupra caracterului licit al extrădării atunci când persoana urmărită nu și-a dat acordul pentru extrădarea simplificată. Decizia se ia prin ordonanță, conform articolului 32 din IRG.

12. Articolul 73 din IRG prevede:

„Asistența judiciară și transmiterea de informații în lipsa unei cereri prealabile sunt ilicite în cazul în care contravin unor principii esențiale ale ordinii juridice germane. În cazul unei cereri formulate în temeiul părții opt [...], asistența judiciară este ilicită în cazul în care contravine principiilor prevăzute la articolul 6 TUE.”

III. Situația de fapt din litigiul principal și întrebările preliminare

13. Domnul Dorobanțu este un resortisant român, cu reședința în Hamburg (Germania).

14. Autoritățile judiciare germane au fost sesizate cu o cerere de predare a persoanei interesate în temeiul unui prim mandat european de arestare emis la 12 august 2016 de Judecătoria Medgidia (România). Acest mandat a fost emis în vederea efectuării urmăririi penale pentru fapte care constituie infracțiuni împotriva patrimoniului, precum și de fals sau uz de fals.

15. În cadrul punerii în executare a mandatului menționat, Hanseatisches Oberlandesgericht Hamburg (Tribunalul Regional Superior Hanseatic din Hamburg, Germania) a ținut seama de indiciile concrete referitoare la deficiențe sistemice sau generalizate privind condițiile de detenție în România. În aplicarea principiilor stabilite de Curte în Hotărârea Aranyosi și Căldăraru, această instanță a examinat informațiile comunicate de autoritățile române referitoare la condițiile în care domnul Dorobanțu ar fi încarcerat în urma predării sale. Ar reieși din aceste informații că persoana interesată ar fi deținută, în ipoteza unei detenții provizorii, în celule colective, fie de patru persoane (suprafețele ar fi de 12,30 m², de 12,67 m² și de 13,50 m²), fie de zece persoane (suprafața ar fi de 36,25 m²). În schimb, în ipoteza executării unei pedepse privative de libertate, domnul Dorobanțu ar fi închis, pentru o perioadă de 21

12 BGBl. 1982 I, p. 2071.

13 BGBl. 2006 I, p. 1721, denumită în continuare „IRG”.

de zile, într-un penitenciar în cadrul căruia fiecare deținut ar dispune de o suprafață de 3 m² și, ulterior, în aceleași condiții în cazul în care persoana interesată ar fi supusă regimului închis de privare de libertate. Totuși, în cazul în care domnul Dorobanțu ar beneficia de un regim deschis sau semideschis, el ar dispune de un spațiu personal a cărui suprafață ar fi de 2 m² de persoană¹⁴.

16. Instanța de trimitere a efectuat o apreciere globală a acestor condiții de detenție în temeiul jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului. Având în vedere îmbunătățirea considerabilă a sistemului român de executare a pedepselor, atât în ceea ce privește infrastructurile, cât și mecanismele de control, aceasta a concluzionat că nu există un risc real de tratament inuman sau degradant al persoanei interesate în sensul Hotărârii Aranyosi și Căldăraru.

17. Pe de altă parte, instanța de trimitere a constatat că, în ipoteza în care predarea persoanei interesate ar fi refuzată, infracțiunile pe care aceasta le-ar fi săvârșit ar rămâne nepedepsite, ceea ce ar fi în contradicție cu obiectivul de a asigura eficacitatea justiției penale în cadrul Uniunii Europene.

18. În temeiul ordonanțelor din 3 și din 19 ianuarie 2017 ale Hanseatisches Oberlandesgericht Hamburg (Tribunalul Regional Superior Hanseatic din Hamburg), Generalstaatsanwaltschaft Hamburg (Ministerul Public din Hamburg, Germania) a autorizat, prin urmare, predarea domnului Dorobanțu către autoritățile române după ce acesta a efectuat pedeapsa cu închisoarea la care fusese condamnat pentru alte infracțiuni săvârșite în Germania.

19. Totuși, aceste ordonanțe au fost anulate prin ordonanța din 19 decembrie 2017 a Bundesverfassungsgericht (Curtea Constituțională Federală, Germania). Astfel, aceasta a statuat că aprecierea referitoare la legalitatea predării persoanei interesate presupune, în prealabil, sesizarea Curții de Justiție cu titlu preliminar pentru ca aceasta să se pronunțe cu privire la factorii relevanți pentru examinarea condițiilor de detenție în statul membru emitent.

20. Prin decizia din 8 februarie 2018, Hanseatisches Oberlandesgericht Hamburg (Tribunalul Regional Superior Hanseatic din Hamburg) a hotărât, așadar, să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) În contextul Deciziei-cadru 2002/584, care sunt cerințele minime privind condițiile de detenție care se impun în temeiul articolului 4 din cartă?

- a) În special, din punctul de vedere al dreptului Uniunii există o limită minimă «absolută» privind dimensiunea spațiilor de detenție, sub nivelul căreia are loc întotdeauna o încălcare a articolului 4 din cartă?
  - i) În stabilirea cotei individuale a spațiului de detenție, se va ține sau nu se va ține seama de faptul că celula este individuală sau comună mai multor deținuți?
  - ii) În calcularea dimensiunii spațiului de detenție, trebuie scăzută suprafața ocupată de mobilier (pat, dulap etc.)?
  - iii) Din punctul de vedere al construcției, care sunt condițiile eventual relevante în vederea asigurării unor condiții de detenție conforme cu dreptul Uniunii? Eventual, ce importanță au accesul deschis direct (sau doar indirect) din celula de detenție la spațiile sanitare sau de alt fel, precum și furnizarea de apă rece și caldă, încălzirea, iluminatul etc.?

¹⁴ Aceste informații figurează în ordonanțele din 3 și 19 ianuarie 2017 a Hanseatisches Oberlandesgericht Hamburg (Tribunalul Regional Superior Hanseatic din Hamburg), anexate la dosarul național de care dispune Curtea. În ședință, reprezentantul guvernului român a precizat că domnul Dorobanțu va petrece o perioadă foarte scurtă în acest spațiu mai mic de 3 m², în măsura în care va fi deținut în cadrul unui regim semideschis, beneficiind astfel de posibilitatea de a se deplasa fără a fi însoțit și de a călători.

- b) În ce măsură au un rol în apreciere «regimurile de detenție» diferite, respectiv perioadele diferite de deschidere a celulelor și gradele diferite ale libertății de mișcare, existente în interiorul penitenciarului?
  - c) Trebuie avute în vedere – astfel cum a procedat instanța de trimitere în deciziile sale privind admisibilitatea extrădării – și îmbunătățiri de ordin juridic și organizatoric în statul membru emitent (introducerea unui sistem de tip Ombudsman, instituirea unor instanțe competente în materie de executare a pedepselor etc.)?
- 2) Conform căror criterii trebuie evaluate condițiile de detenție din punctul de vedere al drepturilor fundamentale garantate în Uniune? În ce măsură aceste criterii influențează interpretarea noțiunii «risc real» în sensul jurisprudenței Curții de Justiție în cauzele Aranyosi și Căldăraru?
- a) Autoritățile judiciare ale statului membru de executare sunt autorizate să efectueze un control complet al condițiilor de detenție din statul membru emitent sau trebuie să se limiteze la examinarea existenței unor nelegalități vădite?
  - b) În măsura în care, în răspunsul la prima întrebare preliminară, Curtea de Justiție concluzionează că dreptul Uniunii prevede cerințe «absolute» privind condițiile de detenție: neîndeplinirea acestor condiții minime, în sensul «neefectuării unei examinări comparative», ar implica întotdeauna existența unui «risc real» de natură să interzică extrădarea sau statul membru de executare trebuie să inițieze totuși o examinare comparativă? Trebuie luate în considerare, în acest sens, aspecte precum menținerea sprijinului judiciar reciproc intra-european, capacitatea de funcționare a justiției penale europene sau principiile încrederii reciproce și recunoașterii reciproce?”

21. Prin ordonanța din 25 septembrie 2018, Hanseatisches Oberlandesgericht Hamburg (Tribunalul Regional Superior Hanseatic din Hamburg) a semnalat Curții că domnul Dorobanțu fusese condamnat între timp de Judecătoria Medgidia la o pedeapsă privativă de libertate de doi ani și patru luni ca urmare a infracțiunilor săvârșite pe teritoriul român. Acea hotărâre a fost pronunțată în lipsă la 14 iunie 2018. Instanța de trimitere a indicat atunci Curții că mandatul european de arestare emis la 12 august 2016 în vederea efectuării urmăririi penale fusese „înlocuit” cu un nou mandat european de arestare emis la 1 august 2018 în vederea executării unei pedepse privative de libertate. Această instanță a menționat totuși că își menține cererea de decizie preliminară în măsura în care întrebările adresate rămân pe deplin pertinente în scopul procedurii principale.

IV. Considerații introductive

22. Înainte de a efectua examinarea întrebărilor pe care instanța de trimitere le adresează Curții, considerăm necesare două observații introductive.

23. Prima privește „înlocuirea” mandatelor europene de arestare la care instanța de trimitere a făcut referire în ordonanța din 25 septembrie 2018. Cea de a doua se referă la stadiul jurisprudenței Curții, care stabilește, în opinia noastră, cadrul în care trebuie să se răspundă la prezentele întrebări preliminare.

A. „Înlocuirea” mandatelor europene de arestare

24. Astfel cum am menționat, instanța de trimitere a semnalat Curții, prin ordonanța din 25 septembrie 2018, că mandatul european de arestare emis de Judecătoria Medgidia împotriva domnului Dorobanțu în vederea efectuării urmăririi penale a fost „înlocuit” în cursul procedurii principale cu un nou mandat european de arestare emis de aceeași instanță în vederea, de data aceasta, a executării unei pedepse privative de libertate.

25. Deși întrebările adresate de instanța de trimitere rămân pe deplin pertinente în contextul executării acestui al doilea mandat european de arestare – fapt confirmat în ședință de toate părțile – este necesar totuși ca autoritatea judiciară de executare să se pronunțe în cel mai scurt timp cu privire la caducitatea primului mandat european de arestare și să reia *ab initio* procedura de punere în executare a celui de al doilea. Aceasta se impune pentru a garanta respectarea principiului securității juridice, precum și a drepturilor și a garanțiilor conferite persoanei căutate prin Decizia-cadru 2002/584.

26. Astfel, prin însăși natura sa și ca urmare a condițiilor juridice și materiale ale punerii sale în aplicare, executarea acestui al doilea mandat european de arestare nu poate avea loc printr-o simplă înlocuire.

27. Din articolul 1 alineatul (1) din Decizia-cadru 2002/584 reiese că „[m]andatul european de arestare este o decizie judiciară”. Prin urmare, „înlocuirea” invocată nu poate masca faptul că cel de al doilea mandat european de arestare emis în vederea executării unei pedepse privative de libertate se întemeiază pe o nouă hotărâre națională și constituie o decizie judiciară care este diferită de decizia pe care se întemeiază primul mandat european de arestare și care, ca urmare a acestui fapt, trebuie să răspundă unor condiții juridice și materiale specifice. Este, astfel, suficient să se menționeze că executarea acestui al doilea mandat european de arestare poate duce la o nouă perioadă de detenție, care nu va fi asimilată unei măsuri de detenție provizorie înainte de judecată – astfel cum era cazul sub imperiul primului mandat european de arestare – ci începutului executării pedepsei, perioada astfel efectuată urmând a fi computată din pedeapsa de executat¹⁵.

28. Punerea în executare a celui de al doilea mandat european de arestare impune, așadar, autorității judiciare de executare, pe de o parte, să pronunțe caducitatea primului mandat european de arestare și, pe de altă parte, să reia procedura de punere în executare *ab initio*, controlând astfel validitatea tuturor condițiilor de executare ale acestui al doilea mandat, ceea ce pare să reiasă, în cauza principală, din ordonanța din 25 septembrie 2018 comunicată de instanța de trimitere.

B. Jurisprudența „Aranyosi și Căldăraru”

29. A doua observație privește normele și principiile pe care Curtea le-a stabilit în Hotărârea Aranyosi și Căldăraru și pe care le-a reiterat, ulterior, în Hotărârea Generalstaatsanwaltschaft. Această jurisprudență stabilește cadrul în care trebuie analizate prezentele întrebări preliminare și în care trebuie să se răspundă la acestea.

30. În Hotărârea Aranyosi și Căldăraru, Curtea a admis, pentru prima dată, o limitare a principiilor încrederii reciproce și recunoașterii reciproce între statele membre, impunând autorității judiciare de executare să efectueze un control al condițiilor de detenție în statul membru emitent, în cazul în care, ca urmare a deficiențelor sistemului penitenciar din acest stat, persoana vizată poate fi expusă unui risc real de tratamente inumane sau degradante, contrare articolului 4 din cartă.

¹⁵ A se vedea articolul 26 alineatul (1) din Decizia-cadru 2002/584.

31. În acea hotărâre, Curtea a fixat cadrul în care trebuie exercitat acest control, stabilind temeiul legal al acestuia, finalitatea și tipologia sa, precum și natura și efectele sale.

32. Acest control se întemeiază pe articolul 1 alineatul (3), pe articolul 5 și pe articolul 6 alineatul (1) din Decizia-cadru 2002/584 și are ca scop să asigure respectarea articolului 4 din cartă, care consacră, astfel cum a amintit Curtea, „una dintre valorile fundamentale ale Uniunii și ale statelor sale membre”¹⁶ și „are un caracter absolut”¹⁷.

33. Controlul menționat este pus în aplicare exclusiv atunci când autoritatea judiciară de executare constată, în temeiul unor elemente obiective, fiabile, precise și actualizate în mod corespunzător de care dispune, că sistemul penitenciar al statului membru emitent este afectat de deficiențe fie sistemice sau generalizate, fie afectând anumite grupuri de persoane ori chiar anumite centre de detenție¹⁸.

34. În aceste împrejurări, autoritatea judiciară de executare este obligată să verifice în mod „concret și precis” dacă există motive serioase și temeinice de a crede că persoana vizată va fi expusă, ca urmare a condițiilor sale de detenție, unui risc real de tratamente inumane sau degradante în sensul articolului 4 din cartă¹⁹.

35. Constatării unei deficiențe generale a sistemului penitenciar din statul membru emitent îi urmează, așadar, o evaluare individuală și circumstanțiată a riscului la care va fi expusă persoana vizată.

36. Acest control poate avea un efect major asupra executării mandatului european de arestare. Curtea a confirmat că el poate determina autoritatea judiciară de executare să amâne sau chiar să pună capăt procedurii de predare a persoanei în cauză²⁰.

37. În urma Hotărârii Aranyosi și Căldăraru, Hanseatisches Oberlandesgericht in Bremen (Tribunalul Regional Superior Hanseatic din Bremen, Germania) a sesizat Curtea cu două noi trimiteri preliminare. Prima, formulată la 12 septembrie 2016 în cadrul procedurii de executare a două mandate europene de arestare emise împotriva domnului Pál Aranyosi, s-a finalizat cu adoptarea unei ordonanțe de nepronunțare asupra fondului, mandatele europene de arestare emise împotriva persoanei interesate fiind retrase înainte să se pronunțe Curtea²¹.

38. A doua, formulată la 27 martie 2018 în cadrul executării unui mandat european de arestare emis împotriva lui ML, a permis Curții, în Hotărârea Generalstaatsanwaltschaft, să precizeze conținutul și întinderea principiilor pe care le-a dedus în Hotărârea Aranyosi și Căldăraru²², în special în contextul evaluării individuale și circumstanțiate a riscului de a fi supus unui tratament inuman sau degradant.

16 Hotărârea Aranyosi și Căldăraru (punctul 87).

17 Hotărârea Aranyosi și Căldăraru (punctul 85).

18 A se vedea Hotărârea Aranyosi și Căldăraru (punctul 89).

19 A se vedea Hotărârea Aranyosi și Căldăraru (punctul 92).

20 A se vedea Hotărârea Aranyosi și Căldăraru (punctele 98 și 104).

21 Cauza „Aranyosi II” a rămas astfel fără obiect, astfel cum a declarat Curtea în Ordonanța din 15 noiembrie 2017, Aranyosi (C-496/16, nepublicată, EU:C:2017:866).

22 În Hotărârea din 25 iulie 2018, Minister for Justice and Equality (Deficiențele sistemului judiciar) (C-216/18 PPU, EU:C:2018:586), Curtea a adoptat aceleași principii și a urmat aceeași logică precum cea reținută în Hotărârile Aranyosi și Căldăraru și Generalstaatsanwaltschaft cu privire la riscul real de încălcare a dreptului fundamental la un proces echitabil, garantat prin articolul 47 al doilea paragraf din cartă, ca urmare a unor deficiențe sistemice sau generalizate care afectează independența puterii judecătorești din statul membru emitent.

39. Curtea a statuat astfel, în Hotărârea Generalstaatsanwaltschaft, că articolul 1 alineatul (3), articolul 5 și articolul 6 alineatul (1) din Decizia-cadru 2002/584 trebuie interpretate în sensul că, „atunci când autoritatea judiciară de executare dispune de elemente care atestă existența unor deficiențe sistemice sau generalizate privind condițiile de detenție în cadrul penitenciarelor din statul membru emitent, [...]:

- [...]
- autoritatea judiciară de executare este ținută să examineze doar condițiile de detenție existente în cadrul penitenciarului în care este probabil, potrivit informațiilor de care dispune, ca persoana [vizată de un mandat european de arestare emis în scopul executării unei pedepse privative de libertate] să fie deținută, inclusiv în mod temporar sau tranzitoriu;
- autoritatea judiciară de executare trebuie să verifice, în acest scop, doar condițiile de detenție concrete și precise a persoanei în cauză care sunt relevante pentru a determina dacă aceasta va fi expusă unui risc real de tratament inuman sau degradant, în sensul articolului 4 din [cartă];
- autoritatea judiciară de executare poate ține seama de informațiile furnizate de alte autorități ale statului membru emitent decât autoritatea judiciară emitentă, cum ar fi în special asigurarea că persoana în cauză nu va face obiectul unui tratament inuman sau degradant, în sensul articolului 4 din [cartă].”

40. Hotărârea Generalstaatsanwaltschaft a fost pronunțată la 25 iulie 2018, mai precis la câteva luni după introducerea prezentei trimeri preliminare. În opinia noastră, aceasta răspunde la cea mai mare parte a întrebărilor ridicate de instanța de trimitere în prezenta cauză.

V. Analiză

41. Este preferabil ca analiza întrebărilor adresate să aibă loc într-o ordine diferită de cea în care au fost prezentate de instanța de trimitere.

42. Astfel, deși, prin intermediul primei întrebări și al celei de a doua întrebări litera b), instanța de trimitere invită Curtea să se pronunțe cu privire la diferiții factori pe care autoritatea judiciară de executare trebuie să îi ia în considerare pentru a aprecia, în mod concret și precis, condițiile de detenție în statul membru emitent, considerăm indispensabil să se determine, cu titlu introductiv, intensitatea acestui control, astfel cum ne invită instanța de trimitere prin intermediul celei de a doua întrebări litera a).

A. Intensitatea controlului condițiilor de detenție din penitenciarul în care este probabil că va fi încarcerată persoana vizată

43. Prin intermediul celei de a doua întrebări litera a), instanța de trimitere solicită în esență Curții să precizeze intensitatea controlului care trebuie efectuat de autoritatea judiciară de executare atunci când aceasta examinează, în mod individual și circumstanțiat, dacă persoana vizată riscă să fie expusă unor tratamente inumane sau degradante ca urmare a condițiilor detenției sale în statul membru emitent.

44. În special, instanța de trimitere solicită să se stabilească dacă autoritatea judiciară de executare trebuie să efectueze o examinare „completă” a condițiilor în care persoana vizată va fi deținută în statul membru emitent sau dacă aceasta trebuie să efectueze mai degrabă un control „reducător” al acestor condiții, limitat la „nelegalitățile vădite”. În acest context, instanța de trimitere pare să ridice problema dacă pentru autoritatea judiciară de executare poate fi suficientă asigurarea, furnizată de statul membru emitent, că persoana în cauză nu va suferi un tratament inuman sau degradant ca urmare a condițiilor sale de detenție.

45. Astfel cum am indicat, normele și principiile stabilite de Curte în Hotărârea Aranyosi și Căldăraru, pe care le-a reiterat ulterior în Hotărârea Generalstaatsanwaltschaft, permit să se răspundă la aceste întrebări.

46. Deși, în Hotărârea Generalstaatsanwaltschaft, Curtea a limitat domeniul de aplicare *ratione loci* al controlului care trebuie efectuat de autoritatea judiciară de executare, limitându-l la condițiile de detenție din cadrul penitenciarelor în care „este probabil”²³ sau „urmează în mod concret” ca persoana menționată să fie deținută, inclusiv în mod temporar sau tranzitoriu²⁴, în schimb, aceasta s-a preocupat în mod deosebit să demonstreze că acest control implică o examinare a tuturor aspectelor materiale ale detenției.

47. Este cert că dreptul de a nu fi supus unor tratamente inumane sau degradante în sensul articolului 4 din cartă este un drept absolut, a cărui încălcare poate fi constatată numai în urma unei examinări care ține seama de ansamblul împrejurărilor relevante în speță.

48. Acest principiu a fost afirmat în mod implicit, mai întâi în Hotărârea Aranyosi și Căldăraru, atunci când Curtea a impus autorității judiciare de executare să aprecieze în mod „concret și precis”²⁵ existența unui risc real de tratamente inumane sau degradante.

49. Principiul menționat a fost confirmat, în continuare, în Hotărârea Generalstaatsanwaltschaft.

50. În cauza în care s-a pronunțat acea hotărâre, Curții i s-a solicitat în special să se pronunțe cu privire la aspectul dacă respectarea articolului 1 alineatul (3), a articolului 5 și a articolului 6 alineatul (1) din Decizia-cadru 2002/584 presupunea ca autoritatea judiciară de executare să efectueze „o examinare completă a [...] condiții[lor] de detenție” din statul membru emitent, verificând nu numai suprafața spațiului personal de care dispune deținutul, ci și „celelalte condiții de detenție”²⁶. Se solicita de asemenea să se stabilească dacă aceste condiții trebuiau evaluate în lumina jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului, astfel cum reiese aceasta din Hotărârea din 20 octombrie 2016, Muršić împotriva Croației²⁷.

51. În Hotărârea Generalstaatsanwaltschaft, Curtea a afirmat de la bun început că, în temeiul articolului 3 din CEDO, aprecierea nivelului minim de gravitate al unor rele tratamente depinde „de ansamblul datelor [din speță]”²⁸ și a impus astfel autorității judiciare de executare să solicite, dacă este necesar, precizări cu privire la „condițiile de detenție concrete și precise” a persoanei vizate²⁹.

23 Hotărârea Generalstaatsanwaltschaft (punctul 117).

24 Hotărârea Generalstaatsanwaltschaft (punctul 87).

25 Hotărârea Aranyosi și Căldăraru (punctul 92).

26 Reluăm aici chiar termenii utilizați de Hanseatisches Oberlandesgericht in Bremen (Tribunalul Regional Superior Hanseatic din Bremen) în trimiterea sa preliminară.

27 CE:ECHR:2016:1020JUD000733413, denumită în continuare „Hotărârea Muršić împotriva Croației”.

28 Hotărârea Generalstaatsanwaltschaft (punctul 91).

29 Hotărârea Generalstaatsanwaltschaft (punctul 101).

52. În ceea ce privește condițiile de detenție, Curtea a făcut referire la cele avute în vedere în mod expres de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în Hotărârea Muršić împotriva Croației³⁰. Autoritatea judiciară de executare trebuie să țină seama nu numai de spațiul personal de care va dispune deținutul pe durata încarcerării sale, ci și de alte aspecte relevante care pot afecta condițiile detenției acestuia. Astfel, această autoritate trebuie să ia în considerare durata și amploarea restricției, dar și libertatea de mișcare și oferta de activități în afara celei de care poate beneficia deținutul și, în sfârșit, să țină seama de caracterul în general decent al infrastructurilor și al serviciilor penitenciarului în cauză. În schimb, Curtea a exclus ca autoritatea judiciară de executare să își întemeieze aprecierea pe factori care nu prezintă nicio relevanță evidentă pentru privarea de libertate³¹.

53. Având în vedere principiile stabilite de Curte în Hotărârea Generalstaatsanwaltschaft, autoritatea judiciară de executare este, prin urmare, obligată să evalueze riscul real de tratament inuman sau degradant la care ar fi expusă persoana vizată ca urmare a condițiilor sale de detenție din penitenciarul în care este probabil că aceasta va fi încarcerată, examinând toate aspectele materiale ale detenției care sunt relevante în vederea acestei aprecieri. În schimb și astfel cum am arătat deja în cadrul concluziilor noastre prezentate în cauza în care s-a pronunțat acea hotărâre, examinarea respectivă nu poate privi aspecte care depășesc ceea ce este necesar în vederea acestei evaluări³².

54. În prezent, în ceea ce privește importanța care trebuie acordată asigurării furnizate de autoritățile statului membru emitent, arătăm că, în hotărârea menționată, Curtea a statuat că aceasta constituie un element pe care autoritatea judiciară de executare „nu îl poate ignora”³³. În special, Curtea a considerat că, în ipoteza în care nu există niciun element precis care să permită să se considere că condițiile de detenție existente în cadrul unui penitenciar determinat sunt contrare articolului 4 din cartă, autoritatea judiciară de executare „trebuie să se bazeze pe [această asigurare]”, având în vedere încrederea reciprocă pe care se întemeiază mandatul european de arestare³⁴.

55. Prin urmare, nu putem adera la opinia potrivit căreia autoritatea judiciară de executare ar putea să pună la îndoială și să verifice fiabilitatea acestei asigurări în raport cu datele disponibile în ceea ce privește condițiile de detenție din statul membru în cauză.

56. O asemenea verificare, departe de a se baza pe încrederea reciprocă ce trebuie să guverneze relațiile dintre autoritățile judiciare emitente și autoritățile judiciare de executare, ar alimenta o lipsă de încredere reciprocă și, în mod indirect, ar repune în discuție sistemul simplificat de predare pe care se întemeiază mandatul european de arestare.

57. În plus, amintim că, în dreptul Uniunii, angajamentele asumate de o autoritate a unui stat membru îl angajează pe acesta, în conformitate cu principiile care guvernează acțiunea în constatarea neîndeplinirii obligațiilor. Cu titlu de exemplu, în cazul în care angajamentele asumate de autoritatea judiciară emitentă, prin intermediul unei autorități care aparține administrației penitenciarelor, nu ar fi respectate, astfel încât persoana vizată ar putea fi expusă unor tratamente inumane sau degradante contrare prevederilor cartei și ale CEDO, aceasta ar angaja răspunderea statului membru emitent. Pe de altă parte, astfel cum am subliniat deja în Concluziile noastre prezentate în cauza ML (Condițiile de detenție în Ungaria)³⁵, încălcarea unui astfel de angajament ar putea fi invocată în fața instanțelor statului membru emitent de către persoana vizată.

30 A se vedea Hotărârea Generalstaatsanwaltschaft (punctele 92 și 93).

31 A se vedea Hotărârea Generalstaatsanwaltschaft (punctul 103).

32 Concluziile prezentate în cauza ML (Condițiile de detenție în Ungaria) (C-220/18 PPU, EU:C:2018:547, punctele 62 și 76).

33 Hotărârea Generalstaatsanwaltschaft (punctul 111).

34 Hotărârea Generalstaatsanwaltschaft (punctul 112).

35 C-220/18 PPU, EU:C:2018:547 (punctul 64).

B. Criteriile pe care se întemeiază controlul condițiilor de detenție în penitenciarul în care este probabil că va fi încarcerată persoana vizată

58. Prima întrebare, precum și a doua întrebare litera b), adresate Curții de instanța de trimitere, trebuie examinate împreună. Astfel, ambele privesc criteriile în temeiul cărora autoritatea judiciară de executare trebuie să evalueze, în mod concret și precis, riscul real de tratament inuman sau degradant ca urmare a condițiilor de detenție din statul membru emitent.

59. Mai întâi, instanța de trimitere solicită Curții să se pronunțe cu privire la aspectul dacă dreptul Uniunii prevede o limită minimă absolută în ceea ce privește suprafața minimă a spațiului personal care trebuie acordat deținutului. Aceasta îi solicită de asemenea să precizeze modalitățile de calcul al acestuia din urmă în contextul unei celule individuale sau colective în cadrul căreia se află mobilier și obiecte sanitare.

60. În continuare, instanța de trimitere se preocupă de ceilalți factori susceptibili să fie luați în considerare în vederea acestei aprecieri, făcând referire în special la infrastructurile penitenciarului, la natura regimului de executare a pedepsei sau la îmbunătățirile de ordin juridic sau organizatoric aduse de statul membru emitent în ceea ce privește executarea pedepsei.

61. În sfârșit, în ipoteza în care Curtea ar considera că dreptul Uniunii prevede cerințe „absolute” în ceea ce privește condițiile de detenție, instanța de trimitere urmărește să afle dacă autoritatea judiciară de executare ar putea efectua totuși o examinare comparativă între respectarea acestor cerințe și necesitățile care ar fi impuse de respectarea principiilor încrederii reciproce și recunoașterii reciproce, precum și de eficacitatea sistemului pe care se întemeiază mandatul european de arestare.

62. Încă o dată, Hotărârea Generalstaatsanwaltschaft trasează liniile pe care Curtea trebuie să le urmeze pentru a răspunde instanței de trimitere.

1. Contribuțiile aduse de Hotărârea Generalstaatsanwaltschaft

63. În acea hotărâre, Curtea a arătat de la bun început că dreptul Uniunii nu instituie nicio normă minimă privind condițiile de detenție.

64. În măsura în care articolul 4 din cartă are același înțeles și același domeniu de aplicare ca articolul 3 din CEDO, Curtea s-a întemeiat pe principiile care reies din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului³⁶.

65. În special, Curtea a făcut referire la Hotărârea Muršić împotriva Croației, în care Curtea Europeană a Drepturilor Omului, întrunită în Marea Cameră, a rezumat regulile și normele care reies din jurisprudența în materie de suprapopulare carcerală și a clarificat condițiile în care lipsa spațiului personal în celulă poate fi considerată contrară articolului 3 din CEDO.

66. Curtea a adoptat, așadar, abordarea pe care o reținuse deja în Hotărârea Aranyosi și Căldăraru. În acea hotărâre, Curtea a făcut, astfel, referire în mod expres la Hotărârea de principiu a Curții Europene a Drepturilor Omului din 8 ianuarie 2013, Torreggiani și alții împotriva Italiei³⁷, pentru a stabili obligațiile generale care revin autorităților statului membru emitent în ceea ce privește detenția oricărei persoane private de libertate³⁸.

³⁶ Curtea și-a întemeiat raționamentul pe dispozițiile articolului 52 alineatul (3) din cartă (a se vedea punctul 5 din prezentele concluzii).

³⁷ CE:ECHR:2013:0108JUD004351709, § 65.

³⁸ A se vedea Hotărârea Aranyosi și Căldăraru (punctul 90).

67. În Hotărârea Generalstaatsanwaltschaft, Curtea a amintit astfel că, în sensul articolului 3 din CEDO, un tratament rău trebuie să atingă un nivel minim de gravitate, a cărui apreciere depinde de un ansamblu de date, cum ar fi durata tratamentului și efectele sale fizice sau mentale, precum și, uneori, sexul, vârsta și starea de sănătate a victimei³⁹.

68. Curtea a abordat apoi factorul spațial al condițiilor de detenție, arătând, la punctele 92 și 93 din hotărârea sa, următoarele: „92 Ținând seama de importanța acordată factorului spațial în aprecierea globală a condițiilor de detenție, faptul că spațiul personal de care dispune un deținut este mai mic de 3 m² într-o celulă colectivă generează o puternică prezumție de încălcare a articolului 3 din CEDO ([Hotărârea Muršić împotriva Croației], § 124).

93 Această prezumție puternică de încălcare a articolului 3 din CEDO nu poate fi înlăturată în mod normal decât dacă, în primul rând, reducerile spațiului personal în raport cu minimul necesar de 3 m² sunt scurte, ocazionale și minore, în al doilea rând, sunt însoțite de o libertate de mișcare suficientă în afara celulei și de activități în afara celulei adecvate și, în al treilea rând, penitenciarul oferă în general condiții de detenție decente, iar persoana în cauză nu este supusă altor elemente considerate drept circumstanțe agravante ale condițiilor nesatisfăcătoare de detenție ([Hotărârea Muršić împotriva Croației], § 138).”

69. La punctele 97-100 din acea hotărâre, Curtea s-a pronunțat, pe de altă parte, cu privire la factorul întemeiat pe durata perioadei de detenție, insistând în special pe faptul că „durata relativ scurtă a unei perioade de detenție nu exclude în mod automat prin ea însăși tratamentul în litigiu din domeniul de aplicare al articolului 3 din CEDO atunci când alte elemente sunt suficiente pentru a-l face să intre sub incidența acestei dispoziții”⁴⁰.

70. În sfârșit, la punctul 103 din hotărârea menționată, Curtea a exclus posibilitatea ca autoritatea judiciară de executare să aprecieze existența unui risc real de tratament inuman sau degradant întemeindu-se pe aspecte fără o relevanță evidentă pentru privarea de libertate, cum ar fi cele referitoare la practicarea unui cult, la posibilitatea de a fuma, la modalitățile de curățare a hainelor sau la instalarea de gratii sau de persiene la ferestrele celulelor.

71. În pofida criticilor suscitade de Hotărârea Muršić împotriva Croației⁴¹, considerăm că, în stadiul actual al dreptului Uniunii, Curtea a adoptat o abordare care permite asigurarea coerenței necesare între cartă și CEDO, în conformitate cu obiectivul urmărit de articolul 52 alineatul (3) din cartă⁴².

72. Desigur, această dispoziție nu împiedică dreptul Uniunii să acorde o protecție mai largă decât cea acordată de CEDO⁴³. Totuși, considerăm că în speță lipsesc condițiile materiale necesare în acest scop. Astfel, la ora actuală nu există nicio dispoziție care să reglementeze condițiile de detenție în Uniune și nu revine Curții sarcina de a deduce norme valorice în ceea ce privește spațiul personal de care trebuie să dispună un deținut, chiar dacă ar fi vorba despre un standard minim. Această sarcină nu intră în atribuțiile acesteia, ci în cele ale legiuitorului. În plus, trebuie recunoscut că în prezent Curtea nu dispune de expertiza necesară în acest scop, spre deosebire de Curtea Europeană a

39 A se vedea Hotărârea Generalstaatsanwaltschaft (punctul 91).

40 A se vedea Hotărârea Generalstaatsanwaltschaft (punctul 98).

41 A se vedea în această privință opiniile separate anexate la acea hotărâre, precum și, în doctrină, Tulkens, F., „Cellule collective et espace personnel, un arrêt en trompe-l’œil (obs. sous Cour eur. dr. h., Gde Ch., arrêt Muršić c. Croatie, 20 octobre 2016)”, în *Revue trimestrielle des droits de l’homme*, nr. 112, Anthemis, Wavre, 2017, p. 989-1004, Robert, A-G., „Conséquences du manque flagrant d’espace personnel”, în *AJ Pénal*, Dalloz, Paris, 2017, p. 47.

42 A se vedea explicația cu privire la articolul 52 din cartă (a se vedea nota de subsol 6 din prezentele concluzii).

43 A se vedea Hotărârea din 21 decembrie 2016, Tele2 Sverige și Watson și alții (C-203/15 și C-698/15, EU:C:2016:970, punctul 129 și jurisprudența citată). A se vedea de asemenea Hotărârea din 25 iulie 2018, Minister for Justice and Equality (Deficiențele sistemului judiciar) (C-216/18 PPU, EU:C:2018:586, punctele 62-67), în care Curtea s-a întemeiat, printre altele, pe Hotărârea din 27 februarie 2018, Associação Sindical dos Juizes Portugueses (C-64/16, EU:C:2018:117), pentru a ilustra conținutul articolului 47 din cartă, care garantează dreptul la o instanță independentă și imparțială.

Drepturilor Omului sau de alte organe ale Consiliului European, care beneficiază de o expertiză specială în domeniul sistemelor penitenciare și de o cunoaștere practică a condițiilor de detenție din state, prin intermediul contenciosului cu care este sesizată prima sau al rapoartelor și al vizitelor pe teren cu care este însărcinat al doilea.

73. În sfârșit, amintim că cerințele avute în vedere de Curtea Europeană a Drepturilor Omului constituie norme minime. În cadrul Uniunii și în special în cadrul spațiului penal european, aceste cerințe trebuie să permită garantarea unui nivel uniform, aplicabil tuturor sistemelor penitenciare ale statelor membre și care să transcendă diferențele acestora, ceea ce contribuie la consolidarea încrederii reciproce pe care trebuie să și-o acorde statele membre. Amintim de asemenea că, la nivel național, fiecare stat membru rămâne însă liber să prevadă un standard mai generos în ceea ce privește condițiile de detenție în propriile penitenciare, standard pe care nu îl poate opune statelor vecine în contextul executării unui mandat european de arestare.

74. Trebuie examinate în mod detaliat, în acest stadiu, întrebările adresate Curții de instanța de trimitere.

2. Suprafața minimă a spațiului personal care trebuie atribuit deținutului

75. Cum am arătat deja, în Hotărârea Generalstaatsanwaltschaft, Curtea a precizat de la bun început că nu există în dreptul Uniunii nicio normă minimă privind condițiile de detenție⁴⁴. În aceste împrejurări, Curtea a definit suprafața minimă a spațiului personal care trebuie acordat deținutului prin referire la nivelul definit de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, și anume un nivel de 3 m².

76. Acest nivel nu constituie un nivel absolut.

77. Astfel, aprecierea nivelului minim pe care trebuie să îl atingă un tratament rău pentru a intra sub incidența articolului 3 din CEDO este în esență relativă. Acest nivel nu se poate reduce la stabilirea precisă a numărului de metri pătrați de care trebuie să beneficieze deținutul, întrucât o astfel de abordare nu permite să se țină seama de ansamblul condițiilor de detenție în care se înscrie realitatea sa cotidiană.

78. Astfel cum recunoaște Curtea, factorul spațial este un factor important⁴⁵. Acesta trebuie să se înscrie totuși în cadrul unei aprecieri globale a condițiilor de detenție, care trebuie să țină seama de toate aspectele materiale relevante. Deși o suprafață minimă mai mică de 3 m² într-o celulă colectivă generează astfel o puternică prezumție de încălcare a articolului 3 din CEDO, această prezumție poate fi totuși înlăturată în cazul în care există factori apți să compenseze în mod adecvat lipsa spațiului personal. Curtea a arătat în mod clar aceasta la punctele 92 și 93 din Hotărârea Generalstaatsanwaltschaft⁴⁶.

79. La rândul său, Curtea Europeană a Drepturilor Omului nu consideră în mod sistematic că o abatere minoră în raport cu norma minimă de 3 m² de suprafață la sol per deținut în celulă colectivă constituie, în sine, un tratament inuman sau degradant.

⁴⁴ A se vedea Hotărârea Generalstaatsanwaltschaft (punctul 90).

⁴⁵ A se vedea Hotărârea Generalstaatsanwaltschaft (punctul 92).

⁴⁶ A se vedea punctul 68 din prezentele concluzii.

80. În același mod, Comitetul European pentru Prevenirea Torturii și a Pedepselor sau Tratamentelor Inumane sau Degradante (denumit în continuare „CPT”) nu revendică caracterul absolut al normelor referitoare la „spațiul de viață per deținut” pe care le instituie. CPT poate admite o abatere minoră în raport cu norma de 4 m² de spațiu vital în celulă colectivă sau de 6 m² de spațiu vital în celulă individuală atunci când există alți factori pozitivi legați, de exemplu, de ansamblul activităților la care deținutul poate participa în afara celulei sale⁴⁷.

81. Pentru a stabili nivelul suprafeței minime a spațiului personal care trebuie acordat deținutului, este necesară luarea în considerare a unui anumit număr de factori.

82. În primul rând, stabilirea acestui nivel depinde de aspectul dacă deținutul este găzduit într-o celulă individuală sau într-o celulă colectivă⁴⁸.

83. Astfel, este vorba despre două tipuri de detenție care ridică preocupări diferite și necesită, în consecință, o apreciere specifică a spațiului de viață al deținutului. Detenția în celulă individuală, deși este adesea considerată ca fiind singura aptă să asigure demnitatea și securitatea fizică a deținutului, îl poate expune pe acesta unor riscuri specifice legate de singurătate și de lipsa interacțiunii sociale. În schimb, detenția în celulă colectivă îl poate expune pe deținut la condiții de igienă precară și la riscuri crescute de intimidare sau chiar de violență în cazul unui spațiu extrem de redus. În aceste împrejurări, normele minime definite de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în Hotărârea Muršić împotriva Croației în ceea ce privește detenția în celulă colectivă nu sunt aplicabile, ca atare, detenției în celulă individuală, ceea ce, pe de altă parte, aceasta a recunoscut⁴⁹.

84. În ceea ce privește CPT, acesta recunoaște că normele privind spațiul vital individual diferă în funcție nu numai de tipul de penitenciar, ci și de nivelul de ocupare a celulei și de regimul la care sunt supuși deținuții⁵⁰. În ceea ce privește nivelul de ocupare a celulei, CPT diferențiază foarte clar celulele individuale de celulele colective. În acest din urmă caz, acesta refuză, pe de altă parte, să asimileze o celulă dublă unei celule destinate să găzduiască șase până la zece deținuți și se străduiește de asemenea să diferențieze dormitoarele care găzduiesc o duzină de deținuți de marile dormitoare, ocupate de până la o sută de persoane.

85. În al doilea rând, reiese din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, precum și din recomandările CPT că suprafața minimă a spațiului personal nu trebuie să includă suprafața ocupată de obiectele sanitare aflate în interiorul unei celule⁵¹.

86. În schimb, această suprafață trebuie să includă, în principiu, spațiul ocupat de mobilier la sol. Curtea Europeană a Drepturilor Omului va ține totuși seama de măsura în care spațiul de viață al deținutului este în realitate redus de mobilierul prezent, pentru a se asigura că deținutul are posibilitatea de a se mișca normal în celulă sau de a se deplasa liber printre piesele de mobilier⁵².

47 A se vedea normele CPT referitoare la „Espace vital par détenu dans les établissements pénitentiaires” din 15 decembrie 2015, disponibile la următoarea adresă internet: <https://rm.coe.int/16806ccb8d> (punctul 21).

48 În același mod, stabilirea acestui spațiu depinde de aspectul dacă persoana este deținută în izolare sau conform altor regimuri de detenție analoge ori în spații de detenție sau spații similare utilizate pentru perioade foarte scurte (spații de custodie, instituții psihiatrice, centre de detenție pentru străini), aspect care nu este însă evocat în speță [a se vedea Hotărârea Muršić împotriva Croației (§ 92)].

49 A se vedea în acest sens Hotărârea Muršić împotriva Croației (§ 92).

50 A se vedea normele CPT (punctul 7) citate la nota de subsol 47.

51 Hotărârea Muršić împotriva Croației (§ 114), precum și normele CPT (punctul 10) citate la nota de subsol 47.

52 A se vedea în această privință Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Hotărârea din 2 februarie 2010, Marina Marinescu împotriva României (CE:ECHR:2010:0202JUD003611003, § 66 și jurisprudența citată), precum și Hotărârea din 10 ianuarie 2012, Ananyev și alții împotriva Rusiei (CE:ECHR:2012:0110JUD004252507, § 148).

87. În ipoteza în care spațiul personal de care dispune deținutul este mai mic de 3 m² într-o celulă colectivă, Curtea Europeană a Drepturilor Omului examinează efectele cumulate ale celorlalte condiții materiale de detenție, astfel încât să stabilească dacă acestea din urmă, ca urmare a deficiențelor lor, constituie circumstanțe agravante sau dacă, în schimb, datorită conformității lor cu standardele definite, permit „compensarea adecvată a lipsei spațiului personal”⁵³ și, astfel, să înlăture prezumția de încălcare a articolului 3 din CEDO.

88. Instanța de trimitere invită, așadar, Curtea să precizeze celelalte aspecte materiale ale detenției care sunt relevante pentru evaluarea condițiilor concrete de încarcerare.

3. Celelalte aspecte materiale ale detenției

89. La punctul 93 din Hotărârea Generalstaatsanwaltschaft, Curtea a enunțat o serie de aspecte pe care autoritatea judiciară de executare este obligată să le examineze pentru a aprecia dacă lipsa spațiului personal este sau nu însoțită de condiții materiale de detenție compatibile cu drepturile fundamentale ale deținutului.

90. Primul aspect se referă la durata și la amploarea restricției.

91. Amintim că, la punctele 97-100 din acea hotărâre, Curtea a furnizat indicații în ceea ce privește modalitatea de a aprecia durata și amploarea restricției. Întemeindu-se pe jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, Curtea a amintit că durata perioadei de detenție este un factor relevant. Totuși, Curtea a precizat că durata relativ scurtă a unei perioade de detenție sau caracterul temporar ori tranzitoriu al acesteia nu sunt de natură să excludă prin ele însele un risc de tratamente inumane sau degradante atunci când alte elemente sunt suficiente pentru a-l face să intre sub incidența articolului 3 din CEDO.

92. Al doilea aspect privește libertatea de mișcare și oferta de activități în afara celulei de care poate profita deținutul.

93. Autoritatea judiciară de executare trebuie să aprecieze, astfel, spațiul personal de care dispune deținutul în raport cu timpul pe care îl petrece în celula sa. În Hotărârea Generalstaatsanwaltschaft, Curtea nu a furnizat precizări referitoare la modalitatea de a aprecia acest aspect al detenției. Totuși, acestea sunt suplinite de jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului sintetizată în Hotărârea Muršić împotriva Croației. Potrivit acesteia din urmă, deținuții trebuie să își poată consacra o parte rezonabilă a zilei în afara celulei unor activități profesionale sau de formare ori unor activități sportive, dar și plimbărilor, ale căror condiții calitative și cantitative le evaluează. În această privință, Curtea Europeană a Drepturilor Omului ține seama de configurația instalațiilor exterioare, acestea trebuind să ofere un spațiu suficient și deschis.

94. În sfârșit, al treilea aspect privește caracterul în general decent al condițiilor de detenție.

95. Curtea nu a furnizat indicații nici în ceea ce privește aprecierea acestui aspect în Hotărârea Generalstaatsanwaltschaft. Totuși, dacă avem în vedere precizările furnizate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului în Hotărârea Muršić împotriva Croației, înțelegem că autoritatea judiciară de executare trebuie să efectueze în acest caz o examinare a amenajării celulei, precum și a serviciilor și a infrastructurilor esențiale ale penitenciarului în care persoana vizată va fi probabil încarcerată⁵⁴.

⁵³ Hotărârea Muršić împotriva Croației (§ 126).

⁵⁴ Acești factori sunt menționați în Hotărârea Muršić împotriva Croației (§ 132-135).

96. Insistăm asupra caracterului „esențial” al serviciilor și al infrastructurilor penitenciarului relevante pentru această apreciere. Astfel, autoritatea judiciară de executare nu poate să examineze și, în acest scop, să formuleze cereri de informații suplimentare privind aspecte ale detenției care nu prezintă absolut nicio utilitate din perspectiva articolului 4 din cartă. Aceasta a fost situația în cadrul cauzei în care s-a pronunțat Hotărârea Generalstaatsanwaltschaft. În acea cauză, Curtea a precizat în mod expres că pot face obiectul unei cereri de informații suplimentare numai aspectele detenției care sunt relevante pentru aprecierea gravității suferinței sau a umilinței îndurate de un deținut din cauza condițiilor nesatisfăcătoare de detenție. Astfel cum am arătat deja, ea a exclus astfel aspecte precum cele legate de practicarea unui cult, de posibilitatea de a fuma sau de servicii precum cel de curățare a hainelor⁵⁵.

97. Subliniem că aprecierea acestor diferiți factori trebuie să țină în mod necesar seama de tipul de penitenciar în care este încarcerat deținutul, precum și de regimul de executare a pedepsei la care este supus acesta.

98. Astfel, condițiile de detenție ale unui deținut încarcerat într-o „casă centrală”, adică într-un penitenciar pentru persoane condamnate la pedepse lungi sau care prezintă riscuri speciale, sunt foarte diferite de cele ale unui deținut plasat într-un centru cu regim de semilibertate sau care beneficiază de un regim deschis. Curtea Europeană a Drepturilor Omului statuează, astfel, că primul trebuie să beneficieze de dispoziții mai favorabile în ceea ce privește libertatea sa de mișcare în cadrul penitenciarului și oferta de activități în afara celulei (muncă, recreere, formare). Acest lucru este logic, în măsura în care al doilea este autorizat să lipsească din instituție pe durata zilei pentru a exercita o activitate profesională, pentru a urma o formare sau pentru a se implica în orice alt proiect de inserție sau de reinserție.

99. Autoritatea judiciară de executare trebuie să aprecieze în raport cu aceste diferite aspecte dacă lipsa spațiului personal este sau nu compensată de condiții materiale de detenție adecvate.

100. Într-o situație precum cea în discuție în litigiul principal, în care reiese din informațiile comunicate de statul membru emitent că spațiul la sol de care va beneficia persoana vizată va fi mai mic sau egal cu 3 m²⁵⁶, amintim că factorul spațial este decisiv și generează o puternică prezumție de încălcare a articolului 4 din cartă. Aprecierea efectelor cumulate ale acestor diferite aspecte trebuie să permită în acest caz autorității judiciare de executare să stabilească dacă această prezumție poate fi înlăturată.

101. În schimb, situația este diferită atunci când suprafața la sol de care dispune deținutul este cuprinsă între 3 m² și 4 m². Deși factorul spațial rămâne un element important, acesta nu generează nicio prezumție de încălcare. Autoritatea judiciară de executare trebuie să stabilească în acest caz dacă această lipsă a spațiului personal este însoțită de condiții materiale de detenție care sunt adecvate sau, dimpotrivă, incompatibile cu drepturile fundamentale ale deținutului, astfel încât ar trebui constatată o încălcare a articolului 4 din cartă.

4. Relevanța factorilor întemeiați pe măsuri legislative și structurale de îmbunătățire a executării pedepselor în statul membru emitent

102. Instanța de trimitere solicită Curții să stabilească dacă autoritatea judiciară de executare poate ține seama de îmbunătățirile aduse de statul membru emitent în ceea ce privește atât infrastructura penitenciarelor, cât și mecanismele sale de control al executării pedepselor.

⁵⁵ A se vedea Hotărârea Generalstaatsanwaltschaft (punctul 103).

⁵⁶ Amintim că din ordonanța din 3 ianuarie 2017, anexată la dosarul național de care dispune Curtea, reiese că domnul Dorobanțu ar trebui să execute pedeapsa într-o celulă care îi oferă un spațiu personal de 3 m² în cazul în care este supus regimului închis de privare de libertate și de mai puțin de 3 m² în cazul în care este supus regimului de semilibertate.

103. Autoritatea judiciară de executare poate ține seama de ansamblul măsurilor de natură legislativă sau structurală adoptate de statul membru emitent care participă la consolidarea protecției persoanelor private de libertate împotriva riscului real de tratamente inumane sau degradante. Astfel, recunoașterea unui drept al deținutului de a formula o plângere, instituirea unui sistem eficient de căi de atac în fața administrației penitenciarelor și a autorităților însărcinate cu supravegherea executării pedepselor sau instituirea unui organ independent însărcinat cu garantarea respectării drepturilor omului în cadrul spațiilor private de libertate sunt tot atâtea măsuri care contribuie la punerea în aplicare a unui regim de executare a pedepselor care respectă drepturile fundamentale.

104. Totuși, astfel cum am arătat deja în Concluziile noastre prezentate în cauza ML (Condițiile de detenție în Ungaria)⁵⁷, aceste măsuri ar putea să nu fie suficiente în cazul în care instanța de executare ar avea îndoieli întemeiate privind posibilitatea ca persoana vizată să sufere în mod imediat un tratament inuman sau degradant, indiferent de repararea ulterioară a acestei încălcări prin introducerea unor căi de atac judiciare efective în statul membru emitent. Astfel, oricare ar fi natura lor, aceste măsuri au, în principiu, un domeniu de aplicare general și, ca atare, nu ar putea compensa riscul real de tratamente inumane sau degradante la care ar fi expusă persoana vizată ca urmare a condițiilor sale de detenție în penitenciarul în care este probabil că va fi încarcerată.

5. Relevanța factorilor referitori la principiile generale pe care se întemeiază spațiul penal european

105. Prin intermediul celei de a doua întrebări litera b), instanța de trimitere solicită Curții să stabilească dacă, în ipoteza în care ar considera că dreptul Uniunii prevede cerințe „absolute” privind condițiile de detenție, autoritatea judiciară de executare poate, în cadrul aprecierii sale cu privire la riscul real de tratament inuman sau degradant, să efectueze o evaluare comparativă, astfel încât să se țină seama de necesitățile pe care le-ar impune respectarea principiilor încrederii reciproce și recunoașterii reciproce, precum și menținerea eficacității sistemului pe care se întemeiază mandatul european de arestare.

106. În cazul în care dreptul Uniunii prevede o cerință absolută, aceasta nu privește normele referitoare la condițiile de detenție, ci respectarea, în conformitate cu articolele 1 și 4 din cartă, a demnității și a interdicției oricărui tratament inuman sau degradant ca urmare a acestor condiții de detenție.

107. Or, dreptul la demnitate și dreptul de a nu fi supus unor tratamente inumane sau degradante sunt drepturi a căror natură este absolută, ceea ce exclude în sine orice evaluare comparativă. Curtea a amintit aceasta în Hotărârea Aranyosi și Căldăraru, arătând că CEDO interzice în termeni absoluți tortura și pedepsele și tratamentele inumane sau degradante, oricare ar fi comportamentul persoanei în cauză, în orice împrejurări, inclusiv în cazul combaterii terorismului și a crimei organizate⁵⁸. Prin urmare, aceste drepturi nu pot face obiectul niciuneia dintre restrângerile prevăzute la articolul 52 alineatul (1) din cartă.

108. În cadrul controlului care trebuie efectuat de autoritatea judiciară de executare, este, așadar, exclus ca aceasta să efectueze o evaluare comparativă între, pe de o parte, necesitatea de a garanta că persoana vizată nu va fi supusă niciunui tratament inuman sau degradant în sensul articolului 4 din cartă și, pe de altă parte, necesitățile pe care le-ar impune respectarea principiilor încrederii reciproce și recunoașterii reciproce, precum și eficacitatea sistemului pe care se întemeiază mandatul european de arestare.

⁵⁷ C-220/18 PPU, EU:C:2018:547 (punctul 57).

⁵⁸ A se vedea Hotărârea Aranyosi și Căldăraru (punctul 87). Curtea a făcut aici referire la Hotărârea Curții EDO din 28 septembrie 2015, Bouyid împotriva Belgiei (CE:ECHR:2015:0928JUD002338009, § 81 și jurisprudența citată).

109. În plus, luarea în considerare a acestor factori este exclusă ca urmare a esenței și a naturii însăși a controlului pe care autoritatea judiciară de executare trebuie să îl efectueze în cadrul executării mandatului european de arestare. Astfel cum reiese din jurisprudența Aranyosi și Căldăraru, acest control constituie, în sine, o excepție de la principiile încrederii reciproce și recunoașterii reciproce și poate privi numai condițiile de detenție în statul membru emitent, fie că este vorba despre condițiile generale care prevalează în acest stat sau despre condițiile precise în care se preconizează că va fi deținută persoana vizată în statul menționat, cu excluderea oricărei alte considerații referitoare la principiile pe care se întemeiază spațiul penal european.

110. Având în vedere ansamblul acestor considerații, revine în prezent autorității judiciare de executare sarcina de a aprecia, din perspectiva informațiilor comunicate de autoritățile statului membru emitent, dacă condițiile în care va fi deținut domnul Dorobanțu după predarea sa riscă să aducă atingere dreptului care îi este garantat prin articolul 4 din cartă.

111. În această privință, menționăm că îndoiala privind legalitatea predării domnului Dorobanțu fusese disipată în sens favorabil de autoritatea judiciară de executare înainte ca Bundesverfassungsgericht (Curtea Constituțională Federală) să anuleze ordonanțele din 3 și 19 ianuarie 2017 pentru motivul lipsei unei trimiteri preliminare adresate Curții.

112. Arătăm că, în cadrul procedurii principale, autoritatea judiciară de executare a efectuat o apreciere globală a condițiilor în care ar fi încarcerat domnul Dorobanțu în urma predării sale, analizând informațiile comunicate de autoritățile române în raport cu jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.

113. Menționăm de asemenea că, în ședință, guvernul român a confirmat că domnul Dorobanțu ar fi deținut, după predarea sa, în cadrul unui regim semideschis. Ca urmare a acestui fapt, guvernul menționat a precizat că persoana interesată ar putea beneficia de o mare libertate de mișcare și ar putea, în plus, să lucreze, ceea ce ar limita timpul petrecut în celula sa.

VI. Concluzie

114. Având în vedere considerațiile care precedă, propunem Curții să răspundă la întrebările preliminare adresate de Hanseatisches Oberlandesgericht Hamburg (Tribunalul Regional Superior Hanseatic din Hamburg, Germania) după cum urmează:

„Articolul 1 alineatul (3), articolul 5 și articolul 6 alineatul (1) din Decizia-cadru 2002/584/JAI a Consiliului din 13 iunie 2002 privind mandatul european de arestare și procedurile de predare între statele membre, astfel cum a fost modificată prin Decizia-cadru 2009/299/JAI a Consiliului din 26 februarie 2009, coroborate cu articolul 4 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene trebuie interpretate în sensul că:

- atunci când autoritatea judiciară de executare dispune de elemente care atestă existența unor deficiențe sistemice sau generalizate privind condițiile de detenție în cadrul penitenciarelor din statul membru emitent, ea este obligată să evalueze riscul real de tratament inuman sau degradant la care ar fi expusă persoana predată ca urmare a condițiilor sale de detenție în penitenciarul în care este probabil că va fi încarcerată, realizând o apreciere globală a tuturor aspectelor materiale ale detenției care sunt relevante pentru această evaluare;
- autoritatea judiciară de executare trebuie să acorde o importanță deosebită factorului întemeiat pe suprafața minimă a spațiului personal de care va beneficia persoana predată pe durata detenției sale. În lipsa unor norme definite de dreptul Uniunii, acest factor este stabilit prin referire la nivelul definit de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, care nu constituie un nivel absolut;

- la stabilirea suprafeței minime a spațiului personal de care va beneficia persoana predată, autoritatea judiciară de executare trebuie să țină seama de caracterul individual sau colectiv al celulei în care aceasta va fi probabil deținută. Această autoritate trebuie să includă spațiul ocupat de mobilier la sol, însă trebuie să excludă suprafața ocupată de obiectele sanitare;
- în cazul în care din informațiile comunicate de statul membru emitent reiese că suprafața minimă a spațiului personal de care va beneficia persoana predată este mai mică sau egală cu 3 m², autoritatea judiciară de executare trebuie să determine dacă celelalte aspecte materiale ale detenției sunt apte să compenseze în mod adecvat lipsa spațiului personal și să înlăture prezumția de încălcare a articolului 4 din cartă. În special, această autoritate trebuie să aprecieze condițiile referitoare la amenajarea celulei în care va fi deținută persoana predată, caracterul în general decent al serviciilor și al infrastructurilor esențiale ale penitenciarului, precum și aspectele referitoare la libertatea de mișcare și la oferta de activități în afara celulei de care va beneficia aceasta;
- aprecierea acestor diferite aspecte trebuie să țină seama în mod necesar de durata și de amploarea restricției, de tipul de penitenciar în care va fi încarcerată persoana predată, precum și de regimul de executare a pedepsei la care va fi supusă aceasta din urmă;
- autoritatea judiciară de executare poate să ia de asemenea în considerare măsurile legislative și structurale de îmbunătățire a executării pedepselor în statul membru emitent. Totuși, având în vedere domeniul lor de aplicare general, aceste măsuri nu pot compensa, ca atare, riscul real de tratament inuman sau degradant la care ar fi expusă persoana predată ca urmare a condițiilor sale de detenție în penitenciarul respectiv;
- în cadrul aprecierii sale, autoritatea judiciară de executare nu poate efectua o evaluare comparativă între, pe de o parte, necesitatea de a garanta că persoana predată nu va fi supusă niciunui tratament inuman sau degradant în sensul articolului 4 din cartă și, pe de altă parte, necesitățile pe care le-ar impune respectarea principiilor încrederii reciproce și recunoașterii reciproce, precum și menținerea eficacității sistemului european de justiție penală.”